

KOSMICZNE PYTANIA

¿ czarna
dziura

Zeszyt inspiracji powstał dla nauczycieli i pedagogów, którzy chcieliby zrealizować zajęcia zainspirowane spektaklem pt. *Wielkie gorące szybkie puff* w reżyserii Pawła Chomczyka z dziećmi i młodzieżą w wieku 9-12 lat. Zadania pozwalają na przyjrzenie się kilku zjawiskom we wszechświecie i przełożenie ich na język teatru i doświadczenie. Celem zeszytu jest jednak przede wszystkim pobudzenie refleksji nad tym, czym jest niewiedza. Jaki wpływ mają na nas wielkie pytania? I jak się czujemy z tym, że czegoś nie wiemy?

W naszym systemie edukacji ceniona jest wiedza – to za nią zdobywa się dobre oceny, pochwały. Niewiedza, brak odpowiedzi na pytanie czy pomyłki często są wyśmiewane lub postrzegane jako powód do wstydu. Ten wstyd nierzadko prowadzi do rezygnacji z zadawania pytań i poszukiwania odpowiedzi. A przecież to właśnie niewiedza, wypływająca z niej ciekawość, może być źródłem wiedzy i fascynujących odkryć. To niewiedza uczy nas pokory, nie pozwala poczuć się zbyt wygodnie w schematach i pewnikach. Jak pisała Wisława Szymborska: *wszelka wiedza, która nie wyłania z siebie nowych pytań, staje się w szybkim czasie martwa, traci temperaturę sprzyjającą życiu. W najskrajniejszych przypadkach, o czym dobrze wiadomo z historii dawnej*

i współczesnej, potrafi być nawet śmiertelnie groźna dla społeczeństw. Dlatego tak wysoko sobie cenię dwa małe słowa: «nie wiem». (Odczyt Noblowski, 1996).

To niewiedza jest motorem, który sprawia, że człowiek nadal zadaje sobie wielkie pytania. Skąd się wzięliśmy? Jak powstał wszechświat? Jak i czy się to wszystko skończy? Mimo rozwoju nauki zdajemy sobie sprawę, że jako ludzkość wielu rzeczy o kosmosie nadal nie wiemy. Pewnie dla niejednego z nas (po obejrzeniu spektaklu) też nie wszystkie procesy wymienione w przedstawieniu są zrozumiałe. Stan niewiedzy nie jest nam zatem obcy, choć bywa, że niewygodny. Jak to jest nie wiedzieć? Dlaczego chcemy wiedzieć? Jak możemy ludzkim rozumem objąć zjawiska, które występują we wszechświecie? W jaki sposób je sobie wyobrażamy? Przyjrzyjmy się tym kosmicznym w swych rozmiarach pytaniom i czarnej dziurze niewiedzy.

Potrzebne:

kartki A4, kredki, długopisy/pisaki, nożyczki (najlepiej tyle, ile jest osób w klasie), wydrukowane fragmenty scenariusza spektaklu (do zadania nr 7, po jednym na osobę).

ZADANIE NR 1

Wprowadzenie do zajęć

Powiedz uczniom, że na dzisiejszych zajęciach porozmawiacie o inscenizacji *Wielkie gorące szybkie puff*. Spróbujecie przypomnieć sobie najbardziej niejasne i zaskakujące dla was fragmenty przedstawienia. Zastanowicie się, jakie pytania pojawiły się wam podczas oglądania spektaklu i teraz, gdy próbujecie go przywołać w pamięci. Przyjrzyście się też temu, jak to jest „nie wiedzieć”.

ZADANIE NR 2

Grawitacja

Stańcie w kole. Zapytaj uczniów, czy wiedzą, co to jest grawitacja. Skąd wiemy, że grawitacja działa? Niech zaproponują kilka przykładów. W razie potrzeby wyjaśnij, że grawitacja polega na działaniu siły odśrodkowej, np. Ziemi na wszystkie ciała, które na niej się znajdują. Poproś uczniów, żeby rozeszli się po sali, każdy w swoją stronę. Niech skupią się na tym, że ich ciało doświadcza grawitacji - niech poczują ten moment, kiedy ich stopy dotykają podłogi. Następnie niech wyobrażą sobie, że znaleźli się na planecie, na której grawitacja jest o wiele słabsza niż na Ziemi - jak wtedy można się poruszać? Jak mogą poruszać się ich nogi, tułów, ramiona, szyja, głowa? Następnie niech pomyślą, że grawitacja wokół jest o wiele silniejsza niż ta, której doświadczamy na co dzień. Jak to wpływa na ich sposób poruszania się?

ZADANIE NR 3

Zasada zachowania energii

Podziel uczniów na pary - przypomnij, że jedna z kosmicznych zasad, o jakich mowa w spektaklu, to zasada zachowania energii. We wszechświecie budżet energii musi się zawsze zgadzać. W kosmosie jest jej mnóstwo, ale ona nie bierze się z niczego. Jeśli chcesz mieć więcej energii, musisz ją skądś zabrać. Jedna osoba ma jej bardzo dużo, druga próbuje tę energię od niej przejąć. Potem zmiana.

ZADANIE NR 4

Kosmiczne pytania

Rozdaj uczniom kartki i kredki lub flamastry. Poproś, żeby usiedli i przypomnieli sobie taką scenę ze spektaklu, która szczególnie ich zaintrygowała, jaką nie do końca zrozumieli. Niech ją naszkicują - mogą też zapisać słowa, które im zostały w pamięci, skojarzenia, jakie mieli. Chodzi o schematyczny rysunek. Połóżcie kartki na podłodze i sprawdźcie, może któreś sceny się powtarzają. Opowiedzcie sobie o nich. Czego w nich nie zrozumieliście? Jakie pytania wam się pojawiają? Zapiszcie je i spróbujcie pogrupować:

- a) pytania dotyczące spektaklu,
- b) pytania dotyczące zjawisk we wszechświecie.

Zostawcie je na chwilę bez odpowiedzi.

ZADANIE NR 5

Czarna dziura niewiedzy?

Jak to jest, kiedy nie znacie odpowiedzi na pytania? Jak to jest nie wiedzieć? Jak się z tym czujecie? Co chcielibyście z tym zrobić?

Poproś uczniów, żeby dokończyli następujące zdania:

Kiedy nie wiem, o co chodzi, to...

Kiedy nie znam odpowiedzi na pytanie, to...

Kiedy się zastanawiam nad czymś, to...

Każda fraza powinna zaczynać się od nowego wersu, co będzie istotne w kolejnym ćwiczeniu.

Niech uczniowie w grupach 3- lub 4-osobowych przeczytają sobie nawzajem te zdania i porozmawiają o nich przez chwilę: czy są

podobne, czy różne? Co ich zaskoczyło w tekście, który napisał/a ich kolega lub koleżanka?

Powiedz uczestnikom, aby wzięli nożyczki i pocięli swoje kartki w taki sposób, żeby każde zdanie zostało na osobnym pasku papieru. Niech je zostawią w jednym miejscu. W ten sposób powstaną stanowiska ze zdaniami – tyle stanowisk, ile było grup.

Każda grupa wstaje i przechodzi o jedno stanowisko w lewo. Uczniowie zapoznają się ze zdaniami, które zostawili koledzy z innej grupy. Z nowych zdań tworzą tekst pod tytułem *Niewiedza*. To może być wiersz lub monolog wewnętrzny. Mogą użyć wszystkich fraz, które dostali lub tylko niektórych, mogą dołożyć też własne zdania. Kiedy teksty są gotowe, przeczytajcie je po kolei. Jakie wrażenia macie po lekturze? Jak to jest nie wiedzieć? Z jakimi uczuciami może się wiązać stan niewiedzy? Do czego może prowadzić? Czy z niewiedzy może wynikać coś pozytywnego?

ZADANIE NR 6

Próba odpowiedzi

Wróćcie do pytań, które postawiliście po obejrzeniu przedstawienia. Wspólnie przyjrzyjcie się po kolei każdemu z nich. Możecie zacząć od tych, które dotyczą spektaklu, a potem zastanowić się nad tymi, które odnoszą się do zjawisk we wszechświecie. Moderuj dyskusję używając kwestii: Jak wam się wydaje? Jak myślicie? Kogo można o to zapytać? Gdzie moglibyście poszukać odpowiedzi? Ustalcie, czego nadal nie wiecie. Jak się czujecie?

ZADANIE NR 7

Początki wszechświata

Na koniec przeczytajcie wspólnie fragment scenariusza spektaklu:

Na początku wszechświata było tylko Nic. Jedno wielkie. Nic było wszystkim, co było. Poza tym Nic nie było nic.

A potem w niczym pojawiło się Coś. Małe, nie-skończenie małe ziarenko. Załóżek wszechświata.

Wszystko, co potem powstało, wyrosło z tego ziarenka. Stało się ono początkiem tego, co nas otacza i co dzisiaj znamy.

Nie mamy pojęcia, czym było to ziarenko. Nie wiemy, skąd się wzięło.

Nie rozumiemy, co sprawiło, że stało się całym ogromnym wszechświatem.

Kiedy mówimy „ziarenko”, możesz pomyśleć o czymś zrobionym z materii, np. o ziarenku piasku albo maku. Tylko że tam nie było raczej żadnej materii. (...) lepiej mówić o początkowym punkcie wszechświata - punkcie zero.

O Czymś, co nie wiadomo dlaczego pojawiło się nagle w niczym.

Co było, zanim powstał wszechświat?

Tego nie wiemy. Nie wiemy, skąd się wziął wszechświat, nie wiemy też, co było przed nim.

W ogóle pytanie o to, co było przed początkiem wszechświata nie ma za bardzo sensu, bo właściwie nie bardzo wiadomo, o co pytać.

Nie możemy zapytać, „kiedy?” - bo przed wszechświatem nie istniał czas.

Nie możemy zapytać, „gdzie?” - bo nie było jeszcze przestrzeni.

Nie możemy zapytać, „co?” - bo nie istniały wtedy ani energia, ani materia.

Jeśli koniecznie musimy nazwać to coś, co było przed wszechświatem, możemy je nazwać Nicością. Nicością, o której nie wiemy nic. Nicością, która była zarazem niczym i wszystkim. Jednocześnie.

O nicości trudno się rozmawia.

Zapytaj uczniów o ich wrażenia po lekturze tekstu. W jaki sposób opowiedziana jest tutaj historia powstania wszechświata? Jakie słowa się powtarzają? Na czym polega problem

z jej nazwaniem i zrozumieniem?

Jak myślą, dlaczego mimo trudności i wielu niewiadomych człowiek chce rozumieć i poznawać kosmos?

Warto przeczytać:

1. Janiszewski Boguś, *Kosmos. To, o czym dorośli Ci nie mówią*, Wydawnictwo Publicat, Warszawa 2019.
2. Janssen Ulrich, Werner Klaus, ilustracje: Klaus Ensikat, *Uniwersytet Dziecięcy wyjaśnia tajemnice kosmosu*, Wydawnictwo Dwie Siostry, Warszawa 2014.
3. Rożek Tomasz, *Kosmos*, Wydawnictwo Wilga, Warszawa 2021, wiek 9-12 lat.
4. Ó Briain Dara, *Dalej niż niebo*, Wydawnictwo Wilga, Warszawa 2020.
5. Szymborska Wisława, *Poeta i świat*, <https://www.nobelprize.org/prizes/literature/1996/szymborska/25586-wislawa-szymborska-odczyt-noblowski-1996/> (dostęp: 10.10.2022).

Autorka:

MAGDALENA SZPAK — pedagożka teatru, trenerka, menedżerka kultury. Od ponad 10 lat pracuje w Instytucie Teatralnym im. Zbigniewa Raszewskiego, gdzie prowadzi program Teatroteka Szkolna oraz warsztaty, m.in. z wykorzystania pedagogiki teatru w teatrze instytucjonalnym i w szkole. Ukończyła Szkołę Treningu Grupowego prowadzoną przy Szkole Liderów oraz Szkołę Trenerów Grup Wsparcia przy Fundacji Sto Pociąg. Certyfikowana tutorka Szkoły Liderów. Założycielka i członkini Stowarzyszenia Pedagogów Teatru (SPT).

Publikacja stanowi element realizowanego przez Śląski Teatr Lalki i Aktora Ateneum projektu *EduAkcja – Teatr integruje*. Jego celem było zachęcenie nauczycieli i pedagogów do prowadzenia działań twórczych towarzyszących wizycie w teatrze. Zadanie zakładało organizację warsztatów, konsultacji i festiwalu edukacyjnego oraz wydanie zeszytów inspiracji. Projekt został dofinansowany ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury.

Opracowanie i koncepcja merytoryczna

publikacji: Magdalena Szpak

Koordynator projektu: Anna Jadwiga Nowak

Opracowanie graficzne: Katarzyna Skoczylas

Fotografie: Tomasz Zakrzewski

PUBLIKACJA NA LICENCJI CREATIVE COMMONS: UZNANIE AUTORSTWA

– NA TYCH SAMYCH WARUNKACH 3.0 POLSKA (BY-SA),

(<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/pl/legalcode>)

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

ŚLĄSKI TEATR LALKI I AKTORA
ATENEUM
40-012 KATOWICE, UL. ŚW. JANA 10